

УДК 336.279:657

Волкова Н.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний економічний університет*

Сніткіна І.А.

*аспірант,
Одеський національний економічний університет*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ КРИЗОВОГО СТАНУ ТА СХИЛЬНОСТІ ДО БАНКРУТСТВА

METHODICAL APPROACH TO THE ANALYSIS OF THE CRISIS STATE AND THE POSSIBILITY OF BANKRUPTCY

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуті сучасні методи аналізу кризового стану, рівня платоспроможності та схильності до банкрутства організації. Доведена необхідність своєчасного виявлення ознак погіршення показників діяльності організації. Метою аналізу та діагностики ризику банкрутства підприємства є пошук шляхів попередження та уникнення банкрутства, поліпшення структури активів та пасивів і визначення потенційних шляхів зростання економічного потенціалу організації. Наведені основні методики аналізу фінансового стану та платоспроможності, обґрунтована необхідність здійснення експрес-діагностики банкрутства. Зроблено висновок, що ідентифікація масштабів кризового стану організації дає можливість визначити принциповий напрям використовуваних форм і методів його фінансового оздоровлення.

Ключові слова: фінансовий стан, кризовий стан, платоспроможність, експрес-діагностика, банкрутство, активи, пасиви, грошові кошти.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены современные методы анализа кризисного состояния, уровня платежеспособности и склонности к банкротству организации. Доказана необходимость своевременного выявления признаков ухудшения показателей деятельности организации. Целью анализа и диагностики риска банкротства предприятия является поиск путей предупреждения и избежания банкротства, улучшения структуры активов и пассивов и определение потенциальных путей роста экономического потенциала организации. Приведены основные методики анализа финансового состояния и платежеспособности, обоснована необходимость осуществления экспресс-диагностики банкротства. Сделан вывод, что идентификация масштабов кризисного состояния организации позволяет определить принципиальное направление используемых форм и методов его финансового оздоровления.

Ключевые слова: финансовое состояние, кризисное состояние, платежеспособность, экспресс-диагностика, банкротство, активы, пассивы, денежные средства.

ANNOTATION

The article considers modern methods of analyzing the crisis state, the level of solvency and the propensity to bankruptcy of the organization. The need for timely detection of signs of deterioration in the performance of the organization is proved. The purpose of analyzing and diagnosing the bankruptcy risk of an enterprise is to find ways to prevent and avoid bankruptcy, improve the structure of assets and liabilities, and identify potential ways to increase the economic potential of the organization. The main methods of analyzing the financial condition and solvency are presented, the necessity of rapid bankruptcy diagnostics is proved. It is concluded that the identification of the scale of the crisis state of the organization makes it possible to determine the principal direction of the forms and methods of its financial recovery used.

Key words: financial condition, crisis state, solvency, express diagnostics, bankruptcy, assets, liabilities, cash.

Постановка проблеми. Сучасні умови вимагають здійснення належного контролю за фінансово-економічною діяльністю організації з метою запобігання виникненню кризового стану, який приводить до банкрутства. Досвід розвинених країн показує, що подолання макроекономічної кризи не приводить до автоматичного усунення криз мікроекономічного рівня. У ринкових умовах кількість різновидів цих криз збільшується, тому наукове обґрунтування засад антикризового управління нині набуло особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з механізмом банкрутства підприємств, визначенням кризових факторів фінансового розвитку, є предметом дослідження вітчизняних і закордонних учених. Істотний внесок у дослідження цих проблем зробили Е. Альтман, У. Бівер, І. Бланк, Т.П. Гудзь, В.В. Ковальов, М.І. Ковальчук, Л.О. Лігоненко, Г.В. Савицька, П.Т. Саблук, О.О. Терещенко, А.Д. Шеремет, М.Г. Чумаченко, В.В. Юрчишин та інші.

Розкриття механізму виникнення кризового стану підприємства і банкрутства як граничного кризового стану і крайнього заходу антикризового управління поєднується з уточненням поняття «банкрутство». Згідно зі статтею 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» під банкрутством розуміють визнану господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і задовольнити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури [1].

Банкрутство підприємства не відбувається миттєво, воно може бути зумовлено комбінацією різних чинників, зовнішніх і внутрішніх. Співвідношення може бути у кожній конкретній ситуації різне, що залежить не тільки від особливостей самого підприємства, але і від країни, де воно діє.

В економічній літературі запропоновано таке визначення кризового стану підприємства:

це сукупність ситуацій, які збільшують можливість появи неплатоспроможності підприємства, її розміри провокують виникнення загроз із зовнішнього і внутрішнього середовища і можуть привести до руйнування організаційного, економічного і виробничого механізму функціонування [2, с. 383].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна економіка виробила відповідну систему фінансових методів попередньої діагностики і можливого захисту організації від банкрутства. Водночас залишаються невирішеними питання щодо особливостей виникнення та перебігу фінансових криз у діяльності організації, а також методичного забезпечення оцінки санаційної спроможності.

Метою статті є аналіз та узагальнення теоретичних та практичних підходів до визначення кризових факторів фінансового розвитку, методів виявлення ознак банкрутства організації.

Вклад основного матеріалу дослідження. До проявів фінансових криз підприємств належать такі фактори, як неспроможність вчасно і в повному обсязі розрахуватися за борговими зобов'язаннями внаслідок нестачі коштів; порушення балансу між доходами і витратами; неправильно вибрана політика фінансування; неконкурентоспроможність на ринку товарів через недостатність фінансового забезпечення виробничих процесів, зокрема, щодо впровадження прогресивних технологій виробництва, сучасної техніки, високоякісної сировини і матеріалів; порушення ритмічності та зниження ефективності процесу виробництва і реалізації продукції, нездатність вчасно й у повному обсязі забезпечувати операційні процеси; неконкурентоспроможність на ринку капіталів через низьку кредитоспроможність та інвестиційну привабливість; нездатність дотримуватися екологічних стандартів виробництва; незабезпечення добробуту власників і працівників.

З метою швидкої ідентифікації фінансової кризи, виявлення причин, що її зумовлюють доцільно впроваджувати систему виявлення загрози банкрутства та розроблення антикризових заходів, а також спеціальних методів фінансового управління підприємством.

Політика антикризового фінансового управління полягає в розробленні та використанні системи методів попередньої діагностики загрози банкрутства і механізмів фінансового оздоровлення підприємства. Метою аналізу та діагностики ризику банкрутства підприємства є пошук шляхів попередження та уникнення банкрутства, поліпшення структури активів та пасивів і визначення потенційних шляхів зростання економічного потенціалу організації.

Фінансові труднощі організації є досить поширеним явищем, і причиною цього, як правило, стають дії керівництва. Стратегічні промахи і помилкові рішення, пов'язані з виробництвом, відображаються на фінансах, що і приводить до фінансових ускладнень і в кінцевому підсумку

до банкрутства. Найперші ознаки фінансових труднощів можна розпізнати до того, як вони проявляться у повному обсязі, за деякими ознаками, змінами певних фінансових і аналітичних показників.

Одним зі способів своєчасного прогнозування неплатоспроможності і низької ліквідності підприємства є експрес-діагностика банкрутства, яка характеризує систему найважливіших індикаторів оцінки банкрутства підприємства в розрізі окремих об'єктів спостереження «кризового поля».

Основною метою експрес-діагностики банкрутства є раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства та попередня оцінка його масштабів. Експрес-діагностика банкрутства характеризує систему регулярної оцінки кризових параметрів фінансового розвитку підприємства, що здійснюється на базі даних його фінансового обліку за стандартними алгоритмами аналізу, постійного моніторингу фінансового стану підприємства.

Найбільш поширеним методичним підходом до діагностики стану та загрози банкрутства є коефіцієнтний підхід, який передбачає використання певного переліку спеціальних фінансових коефіцієнтів-індикаторів стану підприємства – відносних показників, що розраховуються шляхом порівняння між собою певних абсолютних показників господарсько-фінансової діяльності підприємств, інформація про які відображується у фінансовій та інших видах звітності [3, с. 268].

Для своєчасного відстеження ознак майбутньої неплатоспроможності підприємства використовується коефіцієнт Бівера. Він характеризує здатність підприємства генерувати приплив коштів у достатньому обсязі для погашення зобов'язань.

Більш фундаментальна діагностика банкрутства припускає застосування методів факторного аналізу і прогнозування. При цьому необхідно використовувати повний комплексний аналіз фінансових коефіцієнтів, а також кореляційний аналіз, що дає змогу визначити ступінь впливу окремих факторів на характер фінансового розвитку організації [4].

Закордонний досвід запобігання загрози банкрутства припускає розрахунок моделей Альтмана, Спрінгейта, Тафлера, Тішоу, що ґрунтуються на мультиплікативному дискримінантному аналізі. Українські вчені також запропонували методику розрахунку вірогідності банкрутства. Так, у моделі О.О. Терещенко надається можливість визначення слабких сторін діяльності організації, та своєчасного прийняття відповідних управлінських рішень [5; 6; 7; 8].

Експертні методики діагностики кризового стану та загрози банкрутства передбачають використання для формування діагностичного висновку не кількісних, а якісних показників, що характеризують стан діяльності підприємства, його ресурсного забезпечення, якості менедж-

менту тощо. Необхідна якісна інформація збирається експертами шляхом спостереження або опитування.

Важливим моментом попередження кризового стану організації є постійний моніторинг її виробничо-фінансової діяльності. Так, необхідне нарощування вартості оборотних активів приводить до збільшення операційного і фінансового циклу підприємства і як наслідок – до збільшення витрат і зниження показників фінансово-економічної діяльності. Оцінюючи динаміку основних показників, необхідно зіставити темпи їх зміни. Оптимальним є співвідношення, яке ґрунтується на взаємозв'язку, де відповідно темпи зміни прибутку перевищують темпи зростання обсягу реалізації товарів (робіт, послуг) і темпи зростання активів (авансованого капіталу). Таке співвідношення означає, що якщо прибуток підприємства зростає більш високими темпами, ніж обсяг продажів продукції, а обсяг продажів продукції зростає більш високими темпами, ніж активи, то ресурси підприємства використовуються ефективніше. Така залежність означає, що економічний потенціал підприємства зростає; ресурси підприємства використовуються більш ефективно, оскільки економічний потенціал зростає більш високими темпами, ніж обсяг реалізації; прибуток. Системний моніторинг цього співвідношення дає можливість запобігання кризовим явищам в організації, сприяє її ефективному розвитку, підтримує рівень платоспроможності та фінансовій стійкості.

Для більш глибокого аналізу платоспроможності використовується метод грошових потоків, який орієнтується більшою мірою на управлінські аспекти фінансової діяльності.

Застосування цього методу має високу практичну значущість, оскільки дає змогу розглянути внутрішньоструктурні зміни грошових потоків та управляти їхніми окремими склад-

никами з метою забезпечення поточної платоспроможності підприємства і побічно впливає на платоспроможність у стратегічному плані.

Висновки. Ідентифікація масштабів кризового стану організації дає можливість визначити принциповий напрям використовуваних форм і методів його фінансового оздоровлення. Проте для вироблення антикризових заходів, спрямованих на подолання фінансової нестійкості, неплатоспроможності, необхідно використовувати різні методичні підходи, тому що тільки комплексний, системний аналіз діяльності організації дасть змогу запобігти виникненню банкрутства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. № 2343-XII (зі змінами та доповненнями), ВВР, 2016, № 32, ст. 555.
2. Ковалев В.В., Волкова О.Н. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – М. : ПБОЮЛ Гриженко Е.М., 2000. – 424 с.
3. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебный курс / И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2001. – 528 с.
4. Стром А.А. Антикризисное управление неплатежеспособным предприятием до введения процедур банкротства / А.А. Стром // Интеллект. Инновации. Инвестиции. – 2010. – № 1. – С. 21–26.
5. Гудзь Т.П. Система раннього виявлення та подолання фінансової кризи підприємства: монографія / Т.П. Гудзь. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2007. – 166 с.
6. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посібн. / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, – 2008. – 412 с.
7. Bernstein L.A. Financial Statement Analysis: Theory, Application and Interpretation / L.A. Bernstein, JohnJ. Wild. – McGrawHill, 2006. – 738 p.
8. Fabozzi F.J. Financial Management and Analysis / F. J. Fabozzi. – John Wiley & Sons, Inc., 2008. – 1022 p.